

Cén t-ábhar atá uiscédhíonach?

Súil thapa ar an gceacht

Tosaigh le lámha in airde: mála páipéir nó cóta báistí i mbáisteach na hÉireann? Ainmnigh 'uiscedhíonach' agus 'súigh', ansin taispeáin ceithre chearnóg thirime (fabraic bhog, páipéar, scragall, plaisteach) chun marc tapa tuair a chur sa Dialann Imscrúdaithe. Sileann na grúpaí an méid beag céanna uisce ar gach cearnóg os cionn tráidire, ag faire an bhfanann sé ar barr, an súnn an chearnóg isteach é nó an dtéann sé tríthi. Taifeadtar na breathnuithe in aice leis na tuair, agus ansin pléitear cén fáth a n-úsáidtear ábhair uiscédhíonacha i gcótaí báistí agus i gclúdaigh boscaí lóin.

Cuspóirí foghlama

- Tuar cé na hábhair a choinneoidh an t-uisce amach agus abair cén fáth.
- Breathnaigh agus taifead cé na cearnóga ábhair a ligeann uisce tríothu agus cé na cinn nach ligeann.

Roimh an gclog – ullmhúchán

Gearr ceithre chearnóg thirime do gach grúpa an lá roimh ré: blúire fabraice boige, páipéar cóipeála, scragall, fillteán plaisteach trédhearcach. Tráidire éadomhain amháin agus sileadán nó spúnóg do gach grúpa; crúiscín uisce réidh. Bíodh cóta báistí ceart nó seaicéad uiscédhíonach ceart ar láimh agat má tá ceann agat. Páipéar nuachta do na cearnóga fliucha; bíodh leathanaigh na Dialainne Imscrúdaithe leagtha amach.

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
cearnóga fabraice (blúire cadáis nó T-léine sheanchaite, thart ar 10 cm)	1	grúpa	seomra ranga	blúire de sheantuáille soithí nó de sheanstoca
cearnóga páipéir (páipéar cóipeála, thart ar 10 cm)	1	grúpa	seomra ranga	cearnóga páipéir nuachta
cearnóga scragaill (scragall cistine, thart ar 10 cm)	1	grúpa	ollmhargadh	clúdach scragaill ó phota iógairt glan, leacaithe go cothrom
cearnóga plaisteacha (gearrtha as fillteán cáipéisí trédhearcach nó as mála bia glan)	1	grúpa	seomra ranga	píosa de phacáistíocht phlaisteach ghlan nó painéal de mhála zipe
tráidire éadomhain	1	grúpa	seomra ranga	tráidire bÁCála nó clúdach mór plaisteach
sileadán nó spúnóg bheag	1	grúpa	seomra ranga	steallaire leighis glan gan snáthaid, nó taespúnóg
crúiscín beag uisce	1	grúpa	seomra ranga	cupán uisce ón sconná
cóta báistí nó seaicéad uiscdhíonach le taispeáint	1	rang	seomra ranga	pictiúr de chóta báistí, nó mála leabhar plaisteach
ceirteacha nó tuáillí páipéir le haghaidh uisce a dhoirtear	4	rang	seomra ranga	seantuáillí soithí
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	páipéar bán le leideanna béil faoi stiúir an mhúinteora

Pointe sábháilteachta

Glan uisce a dhoirtear ar an urlár láithreach; bíodh na muinchillí fillte suas; níl cead uisce ó na tráidirí a bhlaiseadh. Ní mór na lámha a ní tar éis glanadh suas.

Céimeanna teagaisc

- **Ag Tosú:** Coinnigh na tráidirí agus na cearnóga i gcarn i leataobh. Cuir an cheist 'mála páipéir nó cóta báistí?' agus iarr orthu lámha a chur in airde go tapa, ansin taispeáin cóta ceart má tá ceann agat agus fiafraigh cén chaoi a mbraitheann an t-ábhar i gcomparáid le páipéar. Déan nasc éadrom le báisteach na hÉireann agus leis an bhfáth a n-úsáidtear ábhair áirithe i gcótaí a chaitear amuigh agus i gclúdaigh málaí.
- **Focail an lae inniu agus ár gceist:** Ná taispeáin ar an scáileán ach na línte gearra faoi 'uiscedhíonach' agus 'súigh'. Coinnigh suas gach cearnóg thirim agus tú á hainmniú (fabraic bhog, páipéar, scragall, plaisteach) agus abair go gciallaíonn 'ábhar' an stuif as a bhfuil rud éigin déanta. Coinnigh an t-uisce ó na boird. Coisc an smaoineamh 'bíonn rudaí tiubha uiscedhíonach i gcónaí' trí gheallúint go léireoidh tástáil na mbraonta an fhírinne.
- **Tuar ar dtús:** Taispeáin na ceithre chearnóg thirime uair amháin, cogar gearr amháin le comhpháirtí, ansin lámha in airde agus marc sa dialann le chéile do gach ábhar ina sheal. Tic amháin nó marc aghaidh thirim/aghaidh fhliuch do gach cearnóg, gan abairtí. Gan uisce fós; caithfidh gach tuar a bheith ar an leathanach ar dtús. Má tá an t-am gann, fág an cogar ar lár.
- **Tástáil na mbraonta:** Léirigh an timthriall iomlán N'fheadar–Tuaraim–Tástáil–Thug mé faoi deara–Sílim ar pháipéar, gan uisce ar bith, ansin cuir grúpaí de cheathrar chuig na tráidirí. Ord: páipéar → fabraic → scragall → plaisteach; an méid céanna braonta gach uair; malartaítear na rólí. Siúil timpeall agus fiafraigh cá bhfuil an t-uisce anois. Má bhíonn grúpa mall tar éis dhá chearnóg, sil uisce ar an dá cheann dheireanacha thú féin agus iad ag faire, ionas go mbeidh fianaise fós ag gach grúpa ar na ceithre cinn.
- **Ag taifeadadh a bhfacamar:** Coinnigh na tráidirí os a gcomhair. Inis dóibh cad atá le marcáil acu do gach ábhar (fanann sé ar barr, súnn sé isteach, nó téann sé tríd) seachas dul trí leagan amach an leathanaigh. Glac le líníochtaí nó le cóid aghaidh thirim/aghaidh fhliuch. Seiceáil go dtaifeadann siad an méid a chonaic siad, ní hamháin a gcéad bhuille faoi thuairim; má lig an scragall uisce trí stróic, déan nóta de sin go macánta.
- **Ciall a bhaint as le chéile:** Taispeáin leid amháin ar an gclár bán idirghníomhach ag an am. Fan le torthaí na ngrúpaí sula n-ainmníonn tú an scragall agus an plaisteach mar ábhair uiscedhíonacha. Nasc an cóta báistí le plaisteach nó le cóta brataithe, ní le gnáthéadach. Iarr úsáid nó dhó ón saol laethúil (buataisí rubair, clúdaigh boscaí lóin, clúdaigh málaí) agus stad ansin. Doirt an t-uisce as na tráidirí, cuir na cearnóga fliucha sa bhosca bruscair nó triomaigh iad, agus cuir gach duine ag ní a lámh.

Cad ba cheart a fheiceáil

Bí ag súil go ndorchóidh an páipéar, go súfaidh sé an t-uisce agus gur minic a shilfidh sé tríd; dorcháíonn go leor de na cearnóga fabraice boige agus ligeann siad cuid den uisce tríothu; de ghnáth coinníonn an scragall agus an plaisteach na braonta ar barr. Is minic a bhíonn roc, stróic nó poll i gcearnóg a ligeann uisce tríthi go haisteach. Cuir síos air sin mar leid faoi na háiteanna ina gceanglaítear píosáí le chéile, ní mar thástáil a theip. Taifead an rud a tharla i ndáiríre.

Mithuiscintí agus idirghabhálacha

- **Deir na páistí go mbíonn rudaí tiubha uiscedhíonach i gcónaí.** — Taispeáin an tráidire arís: choinnigh plaisteach tanaí an t-uisce amach, ach lig fabraic níos tibhe tríthi é. Ní hé an tiús an riail; cloígh leis an méid a léirigh tástáil na mbraonta.
- **Deir na páistí gur cheart dár gcearnóg fabraice boige oibriú cosúil le cóta báistí mar gur fabraic iad araon.** — Coinnigh an cóta brataithe in aice leis an gcearnóg fabraice fhliuch. Roghnaítear an t-ábhar do chótaí báistí mar go n-iompraíonn sé é féin cosúil leis na cearnóga uiscedhíonacha, ní cosúil le gnáthéadach.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Cuir i mbeirteanna iad don taifeadadh, le cleachtadh béil ar dtús (Thug mé faoi deara...), agus glac le marc aghaidh thirim/aghaidh fhliuch nó le líníocht shimplí do gach cearnóg. • Má bhíonn grúpa mall, sil uisce ar an dá cearnóg dheireanacha thú féin agus iad ag faire, agus aontaigh an breathnú leo.	• Spreag tús abairte amháin faoi chúis tar éis na tástála: Sílim gur choinnigh an plaisteach an t-uisce amach mar... • Fiafraigh cá bhfuil an t-uisce anois (ar barr, istigh, nó ar an tráidire) do gach cearnóg agus iad ag taifeadadh.	• Tabhair dúshlán dóibh siúd a chríochnaíonn go luath rud laethúil amháin a ainmniú a mheaitseálann ábhar uiscedhíonach a thástáil siad (ó bhéal nó le sceitse tapa ar pháipéar breise). • Má lig cearnóg uisce trí stróic, fiafraigh cad a insíonn sé sin dúinn faoi chótaí a ndearnadh damáiste dóibh nó faoi na háiteanna ina gceanglaítear píosaí le chéile.

Nasc traschuraclaim

Nasc le haimsir na hÉireann agus leis an Tíreolaíocht: cén fáth a mbíonn gá le hábhair uiscedhíonacha i gcótaí a chaitear amuigh, i mbuataisí rubair agus i gclúdaigh málaí scoile, agus an bháisteach chomh minic sin.